

УДК 342.951:321

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.18>**Р. Тополя,**кандидат юридичних наук, доцент,
головний судовий експерт

Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС

ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ВИНИКНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА

Вступ. Здійснення слідчої діяльності ефективного судочинства та забезпечення права на справедливий суд вимагає ретельного дослідження обставин, на які посилаються сторони спору та їх оцінку. Учасники процесу не можуть бути фахівцями у різних галузях науки та народного господарства, то таким чином виникає потреба залучення у процесі розгляду справи тих осіб, які є фахівцями у певній сфері. У судовому процесі таку роль відіграють експерти. Слід зазначити, що законодавство України, яким регулюється діяльність експертів містить чимало суперечностей та потребує удосконалення, а тому науковий аналіз проблемних питань в контексті удосконалення нормативного регулювання діяльності судових експертів є вкрай актуальним [1].

До адміністративно-правового забезпечення експертної діяльності в Україні звертали свою увагу вчені В. Авер'янов, В. Атаманчук, В. Басай, П. Біленчук, Т. Водоп'ян, В. Галаган, В. Галунько, А. Гірняк, Є. Додіна, Ф. Джавадов, Я. Журавель, Н. Загородня, О. Єщук, А. Іванищук, В. Ковальова, Р. Кляпчук, А. Лазебний, О. Михайлов, А. Нікуліна, І. Новіков, О. Олійник, І. Пиріг, В. Ревака, І. Сабадаш, О. Сабинін, М. Сегай, Е. Сімакова-Єфремян, Г. Стрілець, О. Угровецький, А. Фурман, В. Шепітько, С. Шестаков, В. Юрчишин, В. Юсупов та ін.

Проте вони безпосередньо аналізованої нами проблематики не торкалися, присвятивши свої наукові пошуки найбільш загальним спеціальним або суміжним викликам.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних знань та діючого законодавства розкрити порядок і підстави виникнення адміністративно-правового статусу експерта в Україні.

Результати дослідження. Згідно з Законом «Про судову експертизу» судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. До проведення судових експертиз (обстежень і досліджень), крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію

судового експерта з певної спеціальності [2].

На думку О. Михайлова правовий статус є багатоаспектною, комплексною, універсальною категорією, яка має чітку стабільну структуру та встановлює характер та принципи взаємодії суб'єктів громадських відносин між собою [3]. Професори О. Угровецький вважає, що до елементів правового статусу експерта в адміністративному судочинстві слід віднести: вимоги до особи, яка може бути судовим експертом; обмеження у виборі судового експерта; обов'язки, які накладаються на судового експерта у справах про адміністративні правопорушення та адміністративних справах, є центральним елементом правового статусу судового експерта; права, якими наділений судовий експерт в адміністративному провадженні; юридична відповідальність судового експерта за неналежне виконання своїх обов'язків; низка заборон щодо дій судового експерта, які передбачені законодавцем. Правовий статус судового експерта в адміністративному судочинстві тісно пов'язаний із його незалежністю та можливістю надання правильного висновку, підґрунтя яких також забезпечені законодавчо. В цілому вчений приходить до висновку, що судовий експерт як суб'єкт адміністративних процесуальних правовідносин – це особа, яка відповідає вимогам, визначеним законодавством про судову експертизу; є учасником адміністративного судочинства та наділений процесуальними повноваженнями, закріпленими на законодавчому рівні. Реалізація повноважень судового експерта спрямована на з'ясування обставин, які мають значення для вирішення публічно-правового спору і потребують спеціальних знань у відповідній галузі науки, техніки, ремесла тощо [4].

Легалізація спеціаліста який володіє спеціальними знаннями у правовому статусі експерта здійснюється через інститут атестації. Метою

атестації судового експерта є оцінка професійного рівня фахівців, які залучаються до проведення судових експертиз або беруть участь у розробках теоретичної та методичної бази судової експертизи. Залежно від спеціалізації їм присвоюється кваліфікація судового експерта з правом проведення певного виду експертизи. Метою атестації працівників державної спеціалізованої установи, які залучаються до проведення судових експертиз та/або беруть участь у розробленні теоретичної та науково-методичної бази судової експертизи, є оцінка рівня їх спеціальних знань та відповідність займаній посаді. Залежно від спеціалізації і рівня підготовки працівникам державної спеціалізованої установи присвоюються кваліфікація судового експерта і кваліфікаційний клас. Порядок проведення атестації та присвоєння чи позбавлення кваліфікаційних класів судового експерта визначається міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність [2].

Судовими експертами можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності та внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів. Порядок присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям чи позбавлення кваліфікації судового експерта фахівців, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, визначається Міністерством юстиції України. З цією метою при Міністерстві юстиції України створюється Центральна експертно-кваліфікаційна комісія (ЦЕКК), яка діє відповідно до Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, затвердженого Наказом Міністерства

юстиції України від 3 березня 2015 р. № 301/5 [2; 5].

Так як, згідно з профільним Законом 25 лютого 1994 р. № 4038-XII для присвоєння та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів створюються експертно-кваліфікаційні комісії при міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність. До складу експертно-кваліфікаційних комісій входять найбільш досвідчені фахівці та науковці, які мають кваліфікацію судового експерта та стаж практичної роботи за спеціальністю не менше п'яти років. Серед них має бути не менше двох фахівців тієї експертної спеціальності і того класу, з яких комісія проводить атестацію, присвоює кваліфікацію судового експерта або кваліфікаційний клас, а також фахівець з процесуальних питань судової експертизи. Порядок присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям чи позбавлення кваліфікації судового експерта фахівців, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, визначається Міністерством юстиції України. З цією метою при Міністерстві юстиції України створюється Центральна експертно-кваліфікаційна комісія, яка діє відповідно до положення про неї, що затверджується Міністерством юстиції України. Присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичним і судово-психіатричним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних і судово-психіатричних експертів проводяться в порядку, що встановлюється Міністерством охорони здоров'я України [2].

Основними завданнями ЦЕКК є проведення атестації з метою визначення рівня професійної підготовленості фахівців, які не є працівниками державних спеціалізованих установ

та мають намір отримати та/або підтвердити кваліфікацію судового експерта і розгляд питань дисциплінарної відповідальності судових експертів. Підготовка та стажування фахівців, які мають намір отримати та/або підтвердити кваліфікацію судового експерта здійснюються за програмами підготовки з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи та підготовки з відповідних експертних спеціальностей. Атестація включає вивчення поданих документів та кваліфікаційний іспит. Під час іспиту особа повинна показати задовільний рівень знань з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи та методичних положень з відповідної експертної спеціальності. У разі прийняття комісією рішення про присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта особі видається свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта з певного виду експертної спеціальності, або робиться відмітка у Свідоцтві про продовження терміну його дії. Відповідно до статті 8 Закону України «Про адміністративні послуги» Міністерством юстиції України затверджено інформаційну та технологічну картку адміністративної послуги присвоєння кваліфікації судового експерта. В Україні діє Державний Реєстр атестованих судових експертів введено. Метою якого є здійснення обліку атестованих судових експертів державних і підприємницьких структур та громадян та створення інформаційного фонду осіб, які одержали в установленому порядку дозвіл на проведення конкретного виду судової експертизи за відповідною експертною діяльністю, а також забезпечення в установленому порядку органів досудового розслідування й суду, інших зацікавлених юридичних та фізичних осіб необхідною інформацією з фонду Реєстру. Адміністратором державного Реєстру атестованих судових експертів є Державне підприємство «Націо-

нальні інформаційні системи» Міністерства юстиції України [5].

На думку І. Сабадаш до основних нормативно-правових актів, що регулюють питання до основних елементів адміністративно-правового статусу судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ віднесено: правосуб'єктність, сукупність прав та обов'язків, юридичну відповідальність, а до факультативних – заборони пов'язані з наявністю даного адміністративно-правового статусу, принципи, гарантії діяльності, основні функції та завдання [7]. Проте, на думку Т. Водоп'ян, Р. Кляпчук, В. Новіков, вимога до правового статусу судового експерта включення його до Реєстру атестованих судових експертів, ведення якого доручено Міністерству юстиції України не містяться в чинних нормативно-правових актах. На їх переконання, якщо законодавством встановлена вимога обов'язкового включення судового експерта до реєстру, то у легальному визначенні такого поняття має бути зазначена ця умова. Вчені вважають, що необхідно ввести зміни до законодавчого визначення поняття експерт, доповнивши його вимогою бути внесеним до державного Реєстру атестованих судових експертів [1].

Що стосується атестації експертів, які працюють в державних установах то порядок її проведення регулюється відомчими підзаконними нормативно-правовими актами які затверджені у відповідному центральному органу виконавчої влади та зареєстровані Міністерстві юстиції України.

Так наприклад, Положенням про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС (ЕКК) та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС визначено, порядок та умови присвоєння кваліфікації судового експерта з певного виду судової експертизи (експертної спеціальності) працівникам Експертної служби МВС, які перебувають на

посадах, що передбачають їх залучення до організації та проведення судових експертиз, і проходять підготовку з метою атестації їх як судових експертів. Згідно з яким, працівники Експертної служби МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта, повинні перебувати в Експертній службі МВС на посадах, що передбачають їх залучення до організації та проведення судових експертиз. А також подати до ЕКК заява про проходження підготовки з метою присвоєння кваліфікації судового експерта; наказ про організацію проведення підготовки та призначення керівника підготовки; план основної підготовки; звіт працівника Експертної служби МВС про результати виконання плану підготовки; висновок керівника підготовки, складений за її результатами; копія подання на ім'я голови ЕКК про присвоєння кваліфікації судового експерта; три навчальних висновки експерта з того виду судової експертизи (експертної спеціальності), з якого розглядатиметься питання про присвоєння працівникові Експертної служби МВС кваліфікації судового експерта. Працівникам Експертної служби МВС, яким присвоєно кваліфікацію судового експерта, видається свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, і реєструється в журналі обліку свідоцтв про присвоєння кваліфікації судового експерта, що видаються працівникам Експертної служби МВС, ведення якого покладається на секретаря ЕКК [8].

Отже, підстави та порядок виникнення адміністративно-правової правосуб'єктності судового експерта характеризується наступними особливостями, що для усіх судових експертів (державних установ та таких що не є які не є працівниками цих установ) визначаються загальні підстави набуття правового статусу. Це має бути фахівець у певній галузі знань, яка є затребуваною для потреб здійснення слідства та правосуддя,

з вищою освітою, який пройшов відповідну підготовку, отримав кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

Набуття правового статусу експерта здійснюється через інститут первинної атестації особи, яка відповідає вище зазначеним вимогам. Для державних установ таку атестацію здійснюють відповідні відомчі експертні комісії, для осіб які не є працівниками державних спеціалізованих експертних установ Центральна експертно-кваліфікаційна комісія при Міністерстві юстиції України.

Адміністративна процедура легалізації експерта шляхом його первинної атестації є схожою та включає в себе певну кількість етапів: передача заяви, перевірка повноти поданих документів, підготовка проекту, підписання та направлення повідомлення особі, яка має проходити атестацію в ЦЕКК щодо повернення документів, у разі неналежного їх оформлення (у разі потреби; повідомлення заінтересованих осіб про проведення засідання; проведення засідання; оголошення результатів атестації; оформлення свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта з певного виду експертної спеціальності або проставлення відмітки у свідоцтві про продовження терміну його дії та видача свідоцтва судовому експерту особисто або його представнику за довіреністю [9].

У статті розкрито підстави та порядок виникнення адміністративно-правової правосуб'єктності судового експерта. З'ясовано, що підстави та порядок виникнення адміністративно-правової правосуб'єктності судового експерта характеризується тими особливостями, що для усіх судових експертів (державних установ та таких що не є працівниками цих установ) визначаються загальні підстави набуття правового статусу,

хоча адміністративна процедура їх виконання прописані в різних відомчих підзаконних нормативно-правових актах. Це має бути фахівець у певній галузі знань, яка є затребуваною для потреб здійснення слідства та правосуддя, з вищою освітою, який пройшов відповідну підготовку, отримав кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. Набуття правового статусу експерта здійснюється через інститут первинної атестації особи, яка відповідає вище зазначеним вимогам. Для державних установ таку атестацію здійснюють відповідні відомчі експертні комісії, для осіб які не є працівниками державних спеціалізованих експертних установ Центральна експертно-кваліфікаційна комісія при Міністерстві юстиції України. Адміністративна процедура легалізації експерта шляхом його первинної атестації є схожою та включає в себе певну кількість етапів: передача заяви, перевірка повноти поданих документів, підготовка проекту, підписання та направлення повідомлення особі, яка має проходити атестацію в Центральній експертно-кваліфікаційній комісії щодо повернення документів, у разі неналежного їх оформлення (у разі потреби; повідомлення заінтересованих осіб про проведення засідання; проведення засідання; оголошення результатів атестації; оформлення свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта з певного виду експертної спеціальності або проставлення відмітки у свідоцтві про продовження терміну його дії та видача свідоцтва судовому експерту особисто або його представнику за довіреністю.

Ключові слова: адміністративна послуга, атестація, державна установа, експертна комісія, етапи, свідоцтво, судовий експерт, фахівець.

Topolia R. Grounds and procedure for the emergence of administrative legal personality of a forensic expert

The article discloses the grounds and procedure for the emergence of the legal personality of a judicial expert. It has been found that the grounds and procedure for the emergence of the legal personality of a judicial expert are characterized by the fact that for all judicial experts (state institutions and those who are not employees of these institutions) general grounds for acquiring legal status are determined, although the administrative the procedure for their implementation is prescribed in various departmental by-laws. It must be a specialist in a certain field of knowledge, which is in demand for the needs of the investigation and justice, with a higher education, who has undergone appropriate training, has received the qualification of a forensic expert in a certain specialty. Acquiring the legal status of an expert is carried out through the institute of primary attestation of a person who meets the above requirements. For state institutions, such attestation is carried out by relevant departmental expert commissions, for persons who are not employees of state specialized expert institutions, by the Central Expert Qualification Commission under the Ministry of Justice of Ukraine. The administrative procedure for the legalization of an expert through his initial attestation is similar and includes a certain number of stages: submitting an application, checking the completeness of submitted documents, preparing a project, signing and sending a notice to the person who must undergo attestation at the Central Expert Qualification Commission regarding the return of documents, in in case of their improper registration (if necessary); notification of interested persons about holding a meeting; holding

a meeting; announcing the results of attestation; issuing a certificate on assigning the qualification of a forensic expert in a certain type of expert specialty or putting a mark in the certificate on extending its validity period and issuing a certificate to a forensic expert personally or to his representative by proxy.

Key words: administrative service, certificate, certification, expert commission, forensic expert, specialist, stages, state institution.

Література

1. Водоп'ян Т., Кляпчук Р., Новіков І. Проблематика понятійного апарату у регулюванні правового статусу експерта. Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene, 27-28 martie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipocart Print, 2020. pp. 94-97. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/113610
2. Про судову експертизу. Закон України 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28, ст.232. Верховна Рада України. 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
3. Михайлов О. Правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. <http://dspace.opua.edu.ua/handle/11300/2305>
4. Угровецький О. Реглаメンтація правового статусу судового експерта в адміністративному судочинстві. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.43-3.pdf#page=229>
5. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів. Затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 3 березня 2015 р. № 301/5. 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#n14>
6. Порядок видачі свідоцтв про присвоєння кваліфікації судового експерта. Міністерство юстиції України. 2023.

<https://minjust.gov.ua/m/vidachasvidotstv-sudovim-ekspertam>

7. Сабадаш І. В. Адміністративно-правовий статус судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ: автореф. дисертації. Харків. 2018. <https://dspace.univd.edu.ua/items/490691ea-b58d-4cec-ac88-40d109096d94>

8. Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів

Експертної служби МВС. Затверджено Наказ Міністерства внутрішніх справ України 21 вересня 2020 року № 675. Верховна Рада України. 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0022-21#Text>

9. Про затвердження інформаційної та технологічної карток адміністративної послуги присвоєння кваліфікації судового експерта. Затверджено Наказом Міністерства Юстиції України від 29 березня 2013р. № 589/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0589323-13#Text>

